

TÜRK-İŞ

Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu

ÖZELLEŞTİRMEYE KARŞI MÜCADELE ve GENEL MADEN-İŞ

88.6046

RA

001

041

AL

rt No. 65

TÜRK-İŞ

**TÜRKİYE İŞÇİ SENDİKALARI
KONFEDERASYONU**

**ÖZELLEŞTİRMeye
KARŞI MÜCADELE ve
GENEL MADEN-İŞ**

**TÜRK-İŞ
Bilgi Merkezi
Turhan ORAL**

Tarih:.....

Demirbaş No:.....1941.....

Tasnif No: 338.60.46...ORA 2001

Eğitim Yayınları No. 65

Bilgi sayfa 0 işlenmiştir.

TÜRK-İŞ Eğitim Yayınları No. 65
Ankara, 2001

TÜRK-İŞ Genel Merkezi
Genel Eğitim Sekreterliği
Bayındır Sokak No. 10
Kızılay - Ankara

Turhan ORAL
Genel Maden-İş Sendikası
Basın ve Halkla İlişkiler Müdürü

Baskı:
Başak Matbaacılık
(0.312) 384 27 61 - 62

İÇİNDEKİLER

Sunuş	5
Taşkömürü Tarihi	7
Dünya Üretimi.....	8
Türkiye'de Taşkömürü	9
Taşkömürü ve Zonguldak.....	10
Türkiye Cumhuriyeti ve Taşkömürü	12
Büyüyen Zonguldak ve Gelişen Türkiye.....	15
Zonguldak'tan Türkiye'ye Kaynak Transferi	19
Madencilik Mesleği	23
1980 Sonrası Türkiye	26
1980 Sonrası TTK	28
Dikkat Çekici Zamanlama.....	33
TTK ve Strateji Tartışması	36
5 Nisan Kararları	39
Sendikal Mücadele	40
İl Temsilciler Kurulu	43
TTK İnceleme Kurulu Raporu.....	46
TTK'nın Kendiliğinden Kapanması Politikaları	49
Demir-Çelik Sektörü ve TTK	53
1999 Yılında Geline Nokta	56
TTK'ya Sahip Çıkmak.....	57
Umut Işığı	61

SUNUŞ

Günümüzdeki adıyla Türkiye Taşkömürü Kurumu, 150 yılı aşkın bir süredir Türkiye'nin en önemli işletmelerinden biridir. Kurum tarafından üretilen taşkömürü, Türkiye sanayiinin ana girdilerinden biridir. Ağır sanayimiz, Zonguldak'taki taşkömürü kaynakları sayesinde gelişmiştir.

Ancak bu değerli kaynağımız, uygulanan yanlış politikalar nedeniyle, yıllarca israf edilmiştir ve bazı çevrelerce tahrip edilmek istenmektedir. TÜRK-İŞ'e bağlı Genel Maden-İş Sendikası, Türkiye Taşkömürü Kurumu'na etkili bir biçimde sahip çıkarak, hem ülkemize, hem de işçilere önemli katkılarda bulunmaktadır.

Türkiye'de taşkömürü gerçeğini ve Genel Maden-İş Sendikamızın bu alandaki mücadelesini özetleyen bu kitapçığın okuyucularımıza yararlı olacağı inancındayım.

Salih KILIÇ

Genel Eğitim Sekreteri

TAŞKÖMÜRÜ TARİHİ

Taşkömürü; Jeolojik devirler boyunca dönüşüme uğrayarak büyük bir kalori gücü kazanan bitki fosillerinden meydana gelmiş inorganik katı bir yakıttır. Milyonlarca sene önce ormanlar, toprak kayması, denizlerin karalara, karaların denizlere dönüşmesi gibi tektonik hareketlerle toprak yığınlarının altında kalmışlardır. Kömürü yapan ana eleman karbondur.

Taşkömürü yataklarının yapısı çok değişiktir.

Taşkömürünü en önemli özelliklerinden birisi koklaşabilir olmasıdır. Kömürün damıtılmasıyla elde edilen yan ürünler kimya sanayiinde de kullanılır.

Zonguldak Taşkömürü Havzası 270 milyon yıl önce kömür oluşumu sonucu, biri karbonifer devrine ait "Hersineyen", diğeri "Kratese" devrine ait Alpin Orojenezi olmak üzere iki önemli tektonik olay sonucu kıvrımlı ve faylı olarak tabakalanmıştır.

Çin tarihçileri maden kömürünün MÖ 1000 yılında kendi bölgelerinde kullanıldığını belirtiyor. Avru-

pa'da ise, MÖ 384 yılında doğan filozof Aristo'nun eserlerinde ağaç gibi yanan siyah topraklardan söz ettiği biliniyor. Almanya, İngiltere, İskoçya, Belçika ve Fransa'da 10.yy dan itibaren kömür yaygın olarak kullanılmaya başlanıyor.

DÜNYA ÜRETİMİ

1820'de 30 milyon ton olan dünya taşkömürü üretimi 1860'da 125 milyon tona, 1880'de 340 milyon tona, 1890'da 512 milyon tona ve 1913 yılında 1 milyar 388 milyon tona yükseliyor. Sonrasında petrol, hidroelektrik ve doğal gaz gibi kaynakların ortaya çıkmasıyla kömür üretiminin hızı kesiliyor.

Birinci Dünya Savaşı'nın sonuna kadar, en önemli kömür ihracatçısı İngiltere'dir. Taşkömürü enerji ve demir-çelik sektörü başta olmak üzere Sanayi Devrimi sürecinin vazgeçilmez ticari maddesidir.

Almanya, Belçika, Fransa, İtalya, Lüksemburg ve Hollanda bir araya gelerek 18 Nisan 1951 de Avrupa Kömür ve Çelik Birliği'ni kurarlar. Bu birlik 1957 yılında kurulan Avrupa Ekonomik Toplulu-

ğu'nun çekirdeğini oluşturur ve tüm ticareti yönlendirir.

1993 yılı dünya üretimi 3 milyar 138 milyon ton olarak gerçekleşiyor. 1993 yılının en büyük üreticileri sırasıyla; Çin (1 milyar 047 milyon ton), ABD, Rusya, Ukrayna, Kazakistan, Hindistan, Güney Afrika, Avustralya ve Polonya dır. Türkiye aynı yıl 2 milyon 800 bin ton üretmiştir.

Son yıllarda Avustralya, Güney Afrika, Çin kömür ihracatında dikkati çekiyor.

TÜRKİYE'DE TAŞKÖMÜRÜ

1993 yılı sonu itibariyle dünya rezervi 522 milyar 351 milyon ton, Türkiye rezervi ise 1 milyar 126 bin tondur. Türkiye'de taşkömürünün, kalite ve rezerv üstünlüğüyle sadece Zonguldak'ta bulunduğu biliniyor.

Osmanlı İmparatorluğu döneminde, farklı tarihlerde kömürün yöre insanı tarafından kullanıldığı söylene de genel kabul gören 1829 yılında Uzun Mehmet'in Ereğli'nin Kestaneci köyünde kömürü

bulduğudur. Dünyadaki gelişmeye paralel olarak Padişah 2. Mahmut da kömürün yurt içinde aranması emrini vermiştir. Ancak o süreçte üretim yapılmamıştır. Üretim 1848 yılında başlamıştır.

1848 yılında 1.Abdülmecit bir fermanla, Ereğli Kömür Havzasını kendi vakıfları arasına alır (Hazineyi Hassa). Ardından Hazineyi Hassa İdaresi Havzayı yıllık 300 altına, Galata Sarrafları'nın kurduğu Kömür Kumpanyasına kiralar. Galata Sarrafları yabancı kökenli ticaret erbabıdır ve dış ticaretle de ilgilidirler. Kömür tüm dünya için önemlidir ve Anadolu yani Zonguldak gelişmiş ülkelerin hedefidir.

TAŞKÖMÜRÜ ve ZONGULDAK

Zonguldak 1811'da küçük bir mahalledir. Çaycuma bucağının Gaca Köyü'ne bağlıdır. 1848'den itibaren kömürle birlikte büyümeye başlar. 1899'da ilçe merkezi kurulur. 1924'de il olur.

1854-55 yıllarında Kırım Savaşı sırasında Havzayı İngilizler işletir ve müttefikleri Fransızlarla donanmanın kömür ihtiyacını karşılarlar.

1870 yılında yabancı şirket sayısı artar, üretim 65 bin tona, 1875 yılında 172 bin tona çıkar.

1890'da Fransız, Belçika, Alman ve İtalyan şirketleri havzaya yerleşir. 1896 yılında, uzun yıllar Zonguldak'ta kalacak olan Fransızların "Ereğli Şirketi Osmaniye"si, mühendis ve teknik elemanlar getirir, 1970 yılına kadar sözleşme yapar. Demir-yolları ve limanlar kurar. Bu dönemde Havza'da Ruslar ve yerli Ermenilerle, Rumların Şirketleri de vardır.

Dünyada kömürün öneminin artmasıyla Zonguldak Kömür Havzası'nda 1907 yılı üretimi 736 bin tona, 1911 üretimi 904 bin tona ulaşır.

Üretim ve ihracat artarken sadece Zonguldak ve çevre köylerden değil, yakın illerden gelen insanlarla Zonguldak da büyür.

Gelişmiş emperyalist ülkelerin gözü Zonguldak'tadır. 1914 yılında 1. Dünya Savaşı ile birlikte Almanlar Kömür Havzasının yönetimini ele alır. Bir Alman albay, Harp Akademisi Merkezini yönetir. Fransızlar Havza'dan ayrılır. 1914 üretimi 625 bin

tona düşer. Rus donanmasının baskısıyla 1917 yılı üretimi 160 bin tona kadar geriler.

Birinci Dünya Savaşı'nın galipleri arasında yer alan Fransızlar, sermayelerini korumak bahanesiyle Zonguldak Merkezini işgal ederler. 1921 de işgal kalkar. Bu dönemde Merkezi İstanbul'da bulunan "İtilaf Kuvvetleri Kömür Komisyonu" Havzanın idaresini ele almıştır.

TÜRKİYE CUMHURİYETİ ve TAŞKÖMÜRÜ

Kurtuluş Savaşını gerçekleştiren Türkiye Cumhuriyetinin yeni kadroları da Zonguldak'ın önemini bilmektedir. 28 Nisan 1921'de, gerekçesi Büyük Millet Meclisi Reisi M. Kemal tarafından imzalanan kanunla, Havzadaki mevcut kömür tozları, işçinin umumi menfaatlerine kullanılmak üzere satılır. Mecliste kanun hakkında konuşan İktisat Vekili Mahmut Celal Bey (Bayar) in söyledikleri dikkat çekicidir. Celal Bey şunları söyler. "Mademki evvelce hiçbir şey yapılmamıştır, şimdi bunun tanzimine sayıyoruz, yalnız pek ufak bir şeyi kendilerine lütfetmekle onları teşvik ve terkip etmiş olacağız. Bunun Meclisi alinizden kabulünü rica ediyorum"

Büyük Millet Meclisi, 10 Eylül 1921'de 151 sayılı Ereğli Havzayı Fahmiyesi Maden Amelesinin Hukukuna Müteallik Kanunla, iş ve işçilik haklarını teminat altına alır.

Kurtuluş Savaşı'na kadar, dünyanın değişik ülkelerinden gelen işletmecilerin baskısı ve zulmü altında, açlık ve yoksulluk içinde çalıştırılan yöre insanı, ülkesinin nasıl talan edildiğini görmüş ve bu ulusal bilinçle Kurtuluş Savaşı'na destek olmuştur.

Cumhuriyetin yeni kadroları da Meclis'in açılışıyla beraber maden işçisine ve yöre insanına sahip çıkarak, sanayinin teminatı olan taşkömürü üretimini artırabilmenin arayışı içine girmişlerdir. Cumhuriyet'in ilanından önce Zonguldak'ta düzen oluşturmuşlardır.

Cumhuriyetle birlikte havzaya yeni bir heyecan gelir. 1924 yılında Maden Kömürü İşletmeleri Türk Anonim Şirketi kurulur. Diğer şirketler de, idari ve teknik yönden denetim altına alınır. Çalışan sayısı ve üretim artar ve 1926'da kömür üretimi ilk kez yıllık 1 milyon tona ulaşır.

1927-31 yılları arasında 70 teknik mühendis yetiştirilir. 1929 yılında İş Bankası sermayesi ile Kömür-İş adıyla bir müessese kurulur. Bu şirket Kozlu ocaklarını işletir. 1935 yılı üretimi 2 milyon 300 bin tona ulaşır.

Bu süreçte devlet Zonguldak Kömür Havzasıyla yakından ilgilenir. 1896'da kurulan ve 1970 yılına kadar sözleşmesi bulunan en büyük kömür şirketi olan Fransızların Ereğli Şirketi 1937 yılında devletleştirilir. Liman, demiryolları ve kömür ocakları ETİ-BANK'a geçer.

Koklaşabilme özelliğiyle sadece Zonguldak'ta bulunan taşkömüründen en etkin bir şekilde faydalanabilmek için 1937 yılında Karabük Demir Çelik Fabrikası kurulur.

İkinci Dünya Savaşı ile birlikte taşkömürü üretimini daha sıkı bir kontrole alan devlet, 1940 yılında çıkartılan bir kanunla bütün kömür ocaklarını satın alır ve ocaklar iktisadi devlet teşekkülü olan Ereğli Kömürleri İşletmesi'ne verilir. Bütün yerli ve yabancı şirketlerin faaliyetleri sona erer. Türkiye'nin en önemli doğal kaynaklarından birisi olan taşkömürleri artık kamunun malıdır.

BÜYÜYEN ZONGULDAK ve GELİŞEN TÜRKİYE

28 Şubat 1940 yılında yayınlanan bir kararname ile Zonguldak Kömür Havzasında "İş Mükellefiyeti Müdüriyeti" kurulur. Görevli memurlar, muhtar aracılığıyla köylerden işçi toplar. Maden ocaklarında çalışmak istemeyen kaçakları bulmak için de Tahkimat Komutanlığı kurulur. Baskı uygulaması 1948 yılına kadar sürer.

Satılabilir kömür üretimi 1941-48 yılları arasında yılda 2 milyon 125 bin ton ile 2 milyon 670 bin ton arasında değişir. Sadece 1942 yılında 1 milyon 814 bin tona düşer. Sonuç, baskıyla amaca ulaşılmadığını gösterir.

Karabük Demir-Çelik Fabrikasından sonra 1948 yılında Çatalağzı Termik Elektrik Santrali kurulur. 1960 yılında, daha gelişmiş bir teknolojiyle, ikinci Demir-Çelik Fabrikası Ereğli'ye kurulur. Bunu Filyos Ateş Tuğla Fabrikası, Bartın Çimento Fabrikası ve diğer irili ufaklı fabrikalar izler. Zonguldak, ülke sanayisinin can damarı olur.

Ülkemizin kömür ihtiyacı arttıkça, maden ocaklarında çalışan işçi sayısı artar. Zonguldak büyürken Türkiye hızla gelişir. Başlangıçta zorla da olsa zamanla, madencilik Zonguldak ve yöre insanının vazgeçemeyeceği bir meslek olur.

Tek parti döneminde, özellikle mükellefiyet uygulamasında müthiş baskı gören yöre halkı bunun faturasını CHP'ye keser. 1950-54 ve 57 seçimlerinde Zonguldak Demokrat Parti'ye oy verir. Sendikanın kurucularından ve zamanın Genel Başkanı Ömer Karahasan Kurucu Meclis'te olmasına rağmen Zonguldak halkı 1961 Anayasası'na da "Hayır" der.

1961 Anayasası'nın getirdiklerini yaşamında görmeye başlayan yöre halkının siyasi tercihi de zamanla değişir. 1973'de toparlanan CHP, 1977 de AP'nin önüne geçer.

Bu süreçte kömür üretimi de 1950'de 2 milyon 830 bin tondan başlayarak 1958 de 4 milyon 75 bin tona yükselir. 1950-56 yıllarında alınan 103.5 milyon dolar Marshall Yardımı ile yapılan yatırımlar üretime yansır. Baskının başaramadığını demokra-

tik süreç başarır. Zonguldak ile birlikte Türkiye de büyür ve gelişir.

Zonguldak maden ocaklarındaki üretim miktarı, siyasetçinin, yani yönetenlerin gösterdiği ilgiye göre değişmektedir. 1959 yılının istikrarsız Türkiye'si hemen Zonguldak'ta kömür üretimine yansır.

1959; 3 milyon 940 bin ton, 1960; 3 milyon 653 bin ton, 1961; 3 milyon 773 bin ton, 1962; 3 milyon 893 bin ton üretim gerçekleşir.

1963 yılında çalışma hayatının yeniden düzenlenmesinin getirdiği moral ve 1961-63 arasında kullanılan 14.5 milyon dolar Development Loan Fund kredisi ile kömür üretimi 1963 yılında 4 milyon 153 bin ton, 1966; 4 milyon 880 bin ton ve rekor kırarak 1967 yılında 5 milyon 31 ton olur.

1968-77 yılları arası üretim, yılda ortalama 4 milyon 700 bin ton standardında sürer. 1969-74 yıllarında kullanılan 21.5 milyon dolar Aid International Development kredisi ve Ülkedeki istikrarlı yönetim Taşkömürü Kurumu'nda da kendini gösterir. 1960 yılında 54.026 olan Zonguldak ilinin nüfusu 1975

yılında 80.387'ye ulaşır. Zonguldak, Türkiye'nin dört bir yanından göç alır.

1978 yılında başlayan siyasi istikrarsızlık, 1980 de sendikal hakların sınırlandırılması ve sonrasında çalışan sayısının azalmasıyla 1983 üretimi 3 milyon 540 bine geriler.

Kurumda 1954 yılında 30 bini, 1975'de 40 bini aşan işçi sayısı 1979'da 43 bin 594'e ulaşır.1983 yılında 38.650 iner. Sonrasında değişen politikalarla daha hızlı bir geriye gidiş başlar.

Sonuç olarak; Osmanlı İmparatorluğunun güçsüz döneminde ve özellikle dağılma sürecinde tüm gelişmiş ülkelerin talanına uğrayan Zonguldak maden ocakları, Birinci Dünya Savaşı sırasında da öncelikli hedef olunca, ülkesini seven ve bağımsızlık mücadelesi içinde olan herkesin dikkatini çekmiş, maden ocaklarına sahip çıkmak öncelikli bir duruma gelmiştir.

Koklaşabilme özelliğiyle demir-çelik sanayiinin ve yüksek kalorisiyle diğer sanayinin ve enerji sektörünün vazgeçilmez ürünü olan taşkömürü, sade-

ce Zonguldak yöresinde bulunması nedeniyle dünyada bu ilgiyi görmüştür.

Kurtuluş Savaşı sonrasında, TBMM açıldığı andan itibaren ve Cumhuriyet ilan edilmeden; iktidar olabilmenin, devleti kurabilmenin hesabını yapan yeni kadrolar, yüzlerini Zonguldak' a dönmüşler ve maden işçilerine, yöre insanına sahip çıkmışlardır.

1935'lere gelindiğinde daha ciddi atılımlar içine giren genç Türkiye Cumhuriyeti, devlet adına şirketler kurmakla işin yürüyemeyeceğini görünce, sanayiinin geleceği için kesin çözümü, 1940 yılında bütün kömür havzasını devletleştirmekte bulmuştur.

Bu noktadan itibaren Zonguldak maden ocakları, devlet eliyle doğrudan doğruya bütün Türkiye'ye kaynak aktarmaya başlamıştır.

ZONGULDAK'TAN TÜRKİYE'YE KAYNAK TRANSFERİ

Zonguldak Kömür Havzası'nın en büyük şirketi olan, Fransızların Ereğli Şirketi'nin 1937 yılında

devletleştirilmesiyle, maden ocaklarından yapılan kaynak transferi devlet tarafından kontrol altına alınır.

Dışa kapalı genç Türkiye Cumhuriyeti, kendi yağıyla kavrulmanın hesabını yapmaktadır. Gelişme için sanayinin önemini bilen kadrolar, tarıma dayalı köylü toplumundan, çağdaş medeniyete giden yolun sadece kömür üretimini artırmaktan geçmediğini ve üretimi artırmanın ötesinde kendi doğal kaynaklarını en etkin biçimde kullanmanın önemini görmüşlerdir.

Ülkemizde sadece Zonguldak'ta üretilen taşkömürü, koklaşabilir özelliği ile demir-çelik sektörünün vazgeçilmez bir girdisidir. Tüm dünya ve Türkiye'de, o yılların en önemli sektörü demir-çelik sektörüdür.

Türkiye Cumhuriyeti önemli bir adım atar, Zonguldak il sınırları içinde ve stratejik bir nokta olarak tespit edilen Karabük'te, 1937 yılında demir-çelik fabrikası kurulur. Köprü, demiryolları ve inşaatlarda kullanılan demir-çelik üretimine başlanır.

Çatalağzı Termik Elektrik Santrali'nin (ÇATES) 1948 yılında bölgeye kurulmasıyla, maden ocaklarıyla enerji sektörü arasında doğrudan ilişki kurulur.

1960 yılına gelindiğinde Türkiye ekonomisi ve sanayii belirli bir mesafe katetmiştir. Bu kez yine Zonguldak il sınırları içinde bulunan Ereğli bölgesine, ikinci bir demir-çelik fabrikası kurulur. Daha ileri teknoloji sahibi olan bu fabrikada, yassı mamul üretimine geçilir. Yerli otodan, beyaz eşyaya her alanda kullanılabilen demir-çelik ürünüyle, bu kez sadece kamu ile değil özel sektörle de doğrudan ilişki kurulur.

1963-64 ve 1967-1969 yıllarındaki kar-zarar tablolarında küçük de olsa kar görünen Taşkömürü Kurumu, genel anlamda 1940-1983 yılları arasında tamamen kamu yararına hizmet etmiştir.

Türkiye Taşkömürü Kurumu İstatistik Yıllıklarına bakıldığında; 1946-1957 yılları arasında sabit döviz kuruyla, ortalama satış fiyatı 18 dolardan 29 dolara kadar yükselmiştir ve kurum her yıl zarardadır.

1958 yılında 24 dolar olan kömürün ortalama

satış fiyatı, devalüasyon sonucu 1959 yılında 11 dolara düşer ve 1968 yılına kadar bu fiyat sürer. Aynı yıl 18 dolara, 1969 yılında 20 dolara çıkar. 70-71 devalüasyonlarıyla satış fiyatı 16 dolarda kalır. Bu yıldan sonra yapılan küçük artışlarla 1977 yılında ortalama satış fiyatı 25 dolara çıkartılır.

1946-1977 yılları arasında, ortalama 19 dolar fiyatla taşkömürü satılır. Küçük miktarlarla da olsa, 32 yıllık süreçte sadece 4 yıl kar görünür. Dünya için önemi bilinen bu süreçte, taşkömürüne 19 dolar fiyat verilmiştir. Kurum sürekli zarar etmiş ya da ettirilmiştir.

Vazgeçilmez bir ürün olan taşkömürünün fiyatı, arz ve talebe göre belirlenmemiş ve Türkiye'de tekel olan Taşkömürü Kurumu, bu avantajını hiç kullanmamıştır.

1980'li yıllara kadar sürdürülen ithal ikameci politikalar doğrultusunda, ülkedeki üretim sektörünü geliştirmek için özel sektöre olanaklar sağlanmış ve Taşkömürü Kurumu, Demir-Çelik fabrikaları gibi enerji sektöründen de bu kesime, ucuz fiyatlarla kaynak transferi yapılmıştır. KİT'lerden beslenen,

otomobil ve beyaz eşya başta olmak üzere inşaat sektörü ve diğer sektörler gümrük duvarlarıyla korunmuş, dünyada benzeri görülmeyen karlara ulaşmışlardır.

1940 yılında 98.6 dolar olan kişi başına milli gelir, 1945 yılında 225,4 dolar, 1955 yılında 286,2 dolar, 1960 yılında 358,6 dolar ve 1976 yılında 1020,2 dolar olmuştur.

Bu süreçte, Türkiye ekonomisini büyüten ve geliştiren en önemli merkezlerden birisi Zonguldak'tır. Maden ocaklarında üretilen kömür, maliyet hesabıyla ya da dünya kömür fiyatlarına göre satılmamıştır.

MADENCİLİK MESLEĞİ

Osmanlı İmparatorluğu döneminde 1848 sonrası, Zonguldak yöresinden Galata Sarrafları ile başlayan kömür ticaretine, Kurtuluş Savaşı dönemine kadar pek çok ülke doğrudan girmiştir.

Kömür Havzasındaki maden ocakları bu şirketler tarafından kiralandığı dönemde, devletin tespit

ettiği fiyatla kömür tonu 73 kuruş iken işçi ücretleri 2,5-3 kuruştur. Boğaz tokluğuna çalışılmaktadır. Üstelik para yerine yiyecek ve giyecek verilmektedir. Hastalık yaygın bir hal almıştır. Huzursuzluk ve düzensizlik üretimi düşürünce Sultan Abdülaziz Kömür Havzasını İdareyi Hassa'dan alır ve Bahriye Nezaretine verir. Dilaver Paşa yönetici atanır. 1865 yılında 8 fasıl 100 maddeden oluşan Dilaver Paşa Nizamnamesiyle; teknik, idari ve hukuki bir düzen kurulur. 13-50 yaş arası zorunlu işçilik getirilir. Karadağ ve Sırbistan'dan gelen kalifiye elemanlar maddencilik mesleğini öğretirler. Nizamnameyle, işçilerin kalabileceği, sağlığa elverişli koğuşlar yapma mecburiyeti getirilir. Firar eden işçilere fazla çalışma cezası getirilir. Firara yada çalışmamaya teşvik edenler de aynı cezalara çarptırılır. Bu uygulama 1869 yılında yapılan düzenlemeyle yumuşatılır. İşçilere bazı haklar tanınır. İşverenlere, kazalara karşı emniyet tedbirleri alma mecburiyeti getirilir. Çalışma mükellefiyeti kaldırılır.

1908 yılından sonra işçi eylemleri daha sık görülür. 1910-11-13 yıllarında grevler yapılır. 1922 yılın-

da Gelik'de yapılan greve işçilerin şikayetiyle Jandarma Takım Komutanlığı müdahale eder ve üst makamlardan şirket yöneticilerinin uyarılması istenir. 1923 yılında Asma'da grev yapılır. Nedeni ise işçilere yevmiye cezası verilmesidir. İşçiler, Fransız memurların kömür arabalarını eksik saydıklarını ve sayımda Türk işçi bulunmasını da isterler.

Fransız, Alman, İtalyan, Belçikalı şirketlerin baskı ve zulmünü yaşayan yöre insanı, onların getirdiği teknik elemanlardan da işçiliği öğrenir, sosyal yaşamı görür.

Yabancı baskısını yaşayan maden işçileri Cumhuriyetle birlikte farklı beklentiler içine girer. Özellikle 1940 yılında yapılan devletleştirme sonrası ikinci kez getirilen zorunlu çalışma ve 1940-48 arasındaki baskıcı uygulamalar, maden işçilerinin ve yöre insanının Hükümeti ve devleti sorgulamasına neden olur.

İşçilik kavramının henüz ülkemizde yeterince bilinmediği ve emperyalizmin gerektiği gibi tanınmadığı bir süreçte, baskıyı, yoksulluğu, sefaleti yaşayan ve sömürüyü gören yöre insanı, zaman zaman

kendiliğinden gelişen tepkilerle ve büyük bedeller ödeyerek, önce ulusal bilince, sonra sınıf bilincine ulaşmıştır.

Yöre insanı başlangıçta istemeyerek de olsa zaman içinde madenciliği benimsemiş ve onu atalarından gelen bir kader olarak kabullenmiştir. Bu uzun tarihsel süreçte Zonguldak'ta, madenci şehidi olmayan aile kalmamıştır.

1980 SONRASI TÜRKİYE

24 Ocak 1980 ekonomik kararları ve sonrasında 12 Eylül 1980 askeri darbesiyle yeni bir sürece giren Türkiye'de, Türkiye Taşkömürü Kurumu ve Zonguldak için de yeni bir süreç başlar.

İthal ikameci politikalar tıkanmış; ihracatı hedef almayan ekonomi, zorunlu ithalat yapacak döviz bulamaz duruma düşmüştü. Büyüme oranı sıfırın altına inerken, enflasyon yüzde yüzlere ulaşmıştı.

Kaliteyi, teknolojiyi, verimliliği önemsemeden ve KİT'lerden sağlanan ucuz girdilerle üretim yapan; gümrüklerle korunup, istediği fiyatlarla iç piyasaya

yapılan satışlardan, çok kolay paralar kazanan özel sektör de, kendi için gerekli döviz bulamaz olmuştu. Sırtını dayadığı kamu ekonomisi, dolayısıyla devlet tıkanmıştır. Devlet, borç bulamaz, borçlarını ödeyemez duruma gelmişti.

Bu noktada uluslararası finans kuruluşları IMF ve Dünya Bankası devreye girer. Türkiye'ye yeni politikalar önerilir. Öncelikli hedef ihracattır. Yani döviz kazanmak gerekmektedir. Dönemin Başbakanlık Müsteşarı Turgut Özal, yeni politikayı "Türkiye'nin dış dünya ile entegrasyonu" olarak özetler.

1980 Türkiye'sindeki ekonomik yapının, dünya tekelleriyle rekabet edebilecek durumda olmadığı bilinmektedir. Amaç, yeni politikanın getirdiği gümrük serbestisi ile Türkiye'yi "açık pazar" haline dönüştürmektir. Yabancılar karşısında, ayakta kalabilen yerli şirketler kalacak, uyum sağlayamayanlar, rekabete dayanamayanlar batacaktır. Devlet yeni krediler bulacak yada bulanlara kefil olacak ve uyum sürecine katkı verecektir. Fedakarlığın, yine "kamuya ve halkımıza" düşeceği bilindiği için demokrasi askıya alınmıştır.

Zonguldak'ın talihsizliği bunun da ötesindedir. Türkiye'ye dayatılan ekonomik politikalarda, demir-çelik, petro-kimya gibi ekonominin temel direği olan sektörlere yatırımlarından uzak durulması istenir. Yani, maden ocaklarına, yatırıma kaynak yoktur. Taşkömürü ve demir-çelik fabrikalarıyla, Zonguldak hedeftir. Türkiye'yi Türkiye yapan, sanayi atılımının merkezi Zonguldak tasfiye edilecektir. 1937'de kurulan Kardemir, 1960 teknolojisiyle Türkiye'yi Avrupa'ya muhtaç etmeyen Erdemir; 1951 de kurulan Avrupa Kömür ve Demir-Çelik Birliđinin ve diğer emperyalist ülkelerin uluslararası şirketlerinin hedefidir. Türkiye üretmemeli, satın almalıdır. Borç batağına girmeli ve başka tavizler de verebilmelidir.

1980 SONRASI TTK

Uzun yıllar, ucuz kömür satışı ile ülke sanayisi-ne kaynak aktaran TTK'nın, satış politikalarındaki ilk ciddi değişiklik 1978 yılında görülür. Kömürün ortalama satış fiyatı 25 dolardan 51 dolara yükselir ve o yıl Kurum zarar etmez. Ama kar amacı da yoktur.

1980'de askıya alınan sendikal haklar nedeniyle işçi ücretlerinin düşük kalması ve madencilik sektörünün emek-yoğun bir sektör olması nedeniyle zarar tabloları değişir. 1980 yılında rekor bir fiyatla, 77 dolara kömür satarak zarardan kurtulan TTK, 1981'de 73, 1982'de 72 dolarlık ortalama satışlarla durumu idare eder.

1983 yılına gelindiğinde yeni dönemin ekonomik politikaları belirginleşmeye başlar. Her kurum kendi yağıyla kavrulacaktır. Dünyadaki gelişmelere ayak uyduracaktır. Fiyat belirlenirken dünya izlenecektir. İthalat ile fiyatların kontrol altına alınacağı açıklanır.

TTK uzun yıllar sonra 1983 yılında, 64 dolar ortalama satış fiyatıyla yaklaşık 25 milyon dolar kara geçer. 1984 yılında 52 dolara düşen satış ortalamasıyla 21 milyon dolar, 1985 yılında 50 dolara düşen satış ortalamasıyla yine 21 milyon dolar kar edilir.

1986 yılında 44 dolara düşen ortalama satış fiyatıyla 68 milyon dolar zarara geçilir. İşçilik giderlerinde yaklaşık 16 milyon dolar azalma olmasına rağmen zarara düşülmüştür. Yeni dönemin eko-

nomik politikalarının bedelini KİT'ler ödemeye başlar. Daha önce de ifade edildiği gibi dünyaya entegrasyon sürecinin motor gücü olarak gösterilen özel sektöre her türlü destek verilecektir. Devlet olanakları ve uluslararası krediler bu amaçla kullanılırken, devletin kendisinin ekonomiden çekilmesi de asıl amaçtır. Ekonominin temel direği olan büyük kuruluşların devletin elinde olması, uluslararası kuruluşların rekabetine direnebilmesi ve onların pazarlarını daraltması istenmemektedir. Bu sektörler daha işin başında altı çizilerek belirtilmiştir. Onlar tasfiye edilebilirse, Türkiye'den, siyaseten başka taleplerde bulunabileceklerdir.

1987-88 yıllarında ortalama satış fiyatı 41 dolara indirilince, zarar sırasıyla 90 ve 110 milyon dolara çıkar.

1989 yılı zararı, 59 dolarlık satış ortalamasına rağmen 162 milyon dolara ulaşır.

Giderleri artıran önemli bir yenilik de "Sosyal Yardım Zammı" ödemesidir. Bakanlar Kurulu Kararıyla 20.6.1987 tarih 3395 sayılı yasayla tüm KİT'lere ek bir yük getirilmiştir. KİT'lerden emekli

olan işçilere bu paranın ödenmesi için yasal düzenleme yapılır. Özel sektör adına Sosyal Güvenlik Kuruluşunun yaptığı bu ödemeyi KİT'ler kendileri yapacaktır. KİT'ler, emekli olan işçisine ölünceye kadar bu parayı ödeyecektir. Çalışırken sigorta primini ödeyen KİT'ler, işçisi emekli olunca da, ödeme yapmaya mecbur edilirler.

Bu uygulama 1989 yılında hemen TTK'nın kar-zarar tablosuna yansır. Çünkü finansman gideri 73 milyon doları geçmiştir. Açık vermeye başlayan kurum özel bankalardan yüksek faizle kredi kullanmaya başlamıştır. Artık faizler kartopu gibi büyümeye devam edecektir.

Yıl	Finans Gideri		Zarar		Ort. Satış Fiyatı	
1990	125	milyon dolar	296	M.Dolar	71	dolar
1991	170	" "	512	" "	50	" "
1992	180	" "	561	" "	41	" "
1993	223	" "	670	" "	43	" "
1994	315	" "	515	" "	38	" "
1995	265	" "	443	" "	41	" "

1990 yılında yükselen sendikal mücadele ile maden işçileri artık fedakarlık yapacak durumda olmadıklarını, insanca yaşamak istediklerini haykırarak greve çıkarlar. Kömürün ülkemiz için önemini, Türkiye'ye oynanan oyunu ve Kurumun nasıl batırılmak istendiğini tüm kamuoyuna anlatırlar. Ve bütün dünyaya örnek olan grev ile 4-8 Ocak 1991 tarihlerinde Zonguldak'tan Ankara'yı hedefleyen yürüyüş gerçekleşir.

Büyük bir prestij kaybeden ve ülke genelinde kolayca uygulayabileceklerini düşündükleri KİT programı bozulan siyasi iktidar, ilk adımı attığı Zonguldak'tan bu tepkiyi alınca, KİT'leri açmaza sokmak için daha ince bir politika uygulamaya başlar.

1991 yılında, sözleşme sonrası işçilik maliyetleri artmasına rağmen, bir önceki yıl 71 dolar olan ortalama satış fiyatı 50 dolara çekilir. Açık artar. Yüksek faizlerle kredi kullanılır. 170 milyon dolarlık finans giderinin 110 milyon doları, faiz ve komisyon gideridir. Kalan kısmı da yeni emekli işçilerin kıdem tazminatları ve eski emekli işçilerin Sosyal Yardım Zammı ödemeleridir.

1990 sonrasında işçi ve memur gideri artıp, malzeme giderleri azalırken, Kurum zararını 160 milyon dolardan 670 milyon dolara yükselten asıl etkenlerin başında satış politikası gelir. TTK'nın nasıl gözden düşürölmek, küçöültölmek ve kapatılmak istendiğı 1990 sonrasında daha açık görölmektedir. 1990 yılında 71 dolar olan ortalama satış fiyatı, 1991 yılında 50 dolara ve 1992 yılında 41 dolara çekilerek TTK'nın idam fermanı imzalanır.

1993 yılında 43 dolarlık ortalama satış fiyatıyla 670 milyon dolar zarara ulaşılır. Aynı yıl Sosyal Yardım Zammı 78 milyon dolar, gecikme faizleri 62 milyon dolar, yeni emekli olan işçilerin kıdem tazminatları 76 milyon dolar, toplam finans gideri 223 milyon dolardır. TTK ekonomik anlamda dibe oturmuştur.

DİKKAT ÇEKİCİ ZAMANLAMA

1993 yılının ikinci yarısında güvenoyu alan yeni hükümetin Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığına, Zonguldak eski milletvekili, Antalya yeni milletvekili Zonguldak'lı Veysel Atasoy getirilir. Atasoy, Ku-

rum'dan sorumlu Bakan olarak Zonguldak'a yaptığı ilk ziyarette, TTK'nın küçültülmesinden, Zonguldak'ta alternatif yatırımlardan sözeder. Aynı dönemde emekli olan işçilerin kıdem tazminatlarının ödenmesi geciktirilir. İkramiyeler ödenmez. Atasoy, Kurum'da emeklilik kampanyası başlatır. Geleceğe ilişkin korku ve endişe ortamı yaratılarak, işçi sayısını düşürmek için her yola başvurulur. İşçi sayısı düşürülür, Kurum küçültülürse zararın azalacağı anlatılarak kamuoyu desteği aranır. Şişirilen zarar rakamları tüm Türkiye'ye aktarılır.

Yine yılın ikinci yarısında Sendikaya, Zonguldak'a ve Genel Başkan, aynı zamanda TÜRK-İŞ'in yeni Genel Sekreteri Şemsi Denizler'e karşı bir karalama kampanyası başlatılır. Büyük gazete-lerde dizi yazılar hazırlanır. Bu sırada diğer kamu kuruluşlarında sözleşme görüşmeleri vardır ve TÜRK-İŞ, mücadelenin ve görüşmelerin doğrudan içindedir.

Kuruma sahip çıkılmasını, ciddi bir işletmecilik yapılmasını, yatırımların yapılarak üretim işçisi alınmasını savunan Sendika, emekliliklerin hızlandırıl-

ması ve Kurum'daki düzenin daha da bozulması girişimlerine karşı yaptığı açıklamada şu düşüncelere yer verir.

"Amaç, KİT'lere saldırıp özelleştirme, satma, kapatma, ülkemizi uluslararası tekelci sermayeye peşkeş çekme önündeki en büyük engeli, mücadeleci maden işçilerini ve Zonguldak halkını aşabilmektir. Sonra sıra; Demir-çelikler, Türkiye Elektrik Kurumu, PTT ve diğerlerine gelecek, halkın yarattığı, ülkemizin, bağımsızlığının, geleceğinin teminatı olan varlıklarımız peşkeş çekilecektir. Bize, Zonguldak'a yapılan saldırının özünde bu zamanlama vardır"

Bu doğrultuda yoğun bir çalışma içerisine giren sendika; işçiler, temsilciler, yöneticiler ve Zonguldak'taki kitle örgütleri ile sık sık toplantılar düzenler ve yapılmak istenenleri anlatır.

Bu arada Çaydamar maden ocağından bazı işçilerin başka tarafa alınmak istenmesi üzerine işçiler eylem yapar. Korktukları başına gelir ve Çaydamar ocağı bir süre sonra terk edilir.

TTK ve STRATEJİ TARTIŞMASI

Ülkemizde sadece Zonguldak'ta bulunan taşkömürü, koklaşabilme özelliği nedeniyle demir-çelik sanayimizin bağımsızlığımızın teminatı olduğu için stratejik bir üründür. Eğer bağımsızlık kavramına karşı olursanız söylenecek bir şey yoktur. O zaman ocakları kapatıp, koklaşabilir kömürü dışarıdan alabilirsiniz. Yada demir-çelik fabrikalarımızı da kapatıp ithalat yapabilirsiniz.

Kapatılan bir maden ocağının yeniden açılması-
nın yıllar alacağını ve büyük miktarlarda paralar gerektireceğini bilerseniz, eğer tarihinize bakar yada başka ülkelerin üretim ve maliyet rakamlarını incelerseniz, daha da önemlisi bağımsızlık ve ulusal kimlik kavramlarını kabul ederseniz, uluslararası ilişkilerde pazarlık gücümüz olmalı ve ticareti dengeli yapabilmeliyiz dersiniz, bugünkü dünya dengelerinin değişebileceğini düşünürseniz, o zaman kendi doğal kaynağınıza, hele hele sınırlı olan doğal kaynağımıza daha dikkatli bakacaksınız.

1990 yılından sonra dünyaya hızla yayılan, küreselleşme ve globalleşme politikalarının yansımaları

slı, Türkiye'de, Zonguldak ve TTK'da da kendini göstermiştir. Taşkömürü nedeniyle Zonguldak bölgemize kurulan, Karabük ve Ereğli Demir-Çelik Fabrikaları bu noktadan itibaren, tıpkı diğer kurumlarda olduğu gibi ithalata ağırlık verirler.

1989 yılında üretimin % 54'ünü, 1990 yılında % 52'sini, Kardemir ve Erdemir Fabrikalarına, 71 ve 87 dolara satan TTK, aynı yıllarda Çatalağzı Termik Elektrik Santralına (ÇATES) üretiminin % 13'nü 26 dolardan vermektedir.

Demir-Çelik Fabrikalarına verilen kömür sadece Zonguldak'ta bulunurken, ÇATES'e verilen kalitesiz kömürü, eğer Zonguldak yeterince üretemezse Türkiye'nin başka bölgelerinden de temin etmek mümkündür. TTK'nın ÇATES dışındaki diğer sektörlerle yaptığı satış fiyatı da yüksektir.

Zararın patlama gösterdiği 1991 yılına gelindiğinde her iki demir-çelik fabrikasına satılan kömürün fiyatı 60 dolara düşürülür ve miktarı da azaltılır. (Toplam satışın % 32'si-850 bin ton) Bunun yanında ÇATES'e 27 dolara satılan kömürün miktarı artırılır. (Toplam satışın % 30'u-777 bin ton). Doğal

olarak, Demir-Çelik Fabrikaları biraz daha fazla kömür ithal ederler. TTK'nın zararı ilk rekorunu kırkarken, Türkiye'de ithalatla döviz kaybeder. Sonraki yıllarda bu tablo daha da bozulur. 1993 yılında, 55 dolara üretiminin % 26'sını Demir-Çelik Fabrikalarına satan TTK, üretimin % 46'sını 25 dolara ÇATES'e satar.

Satış politikası ters döndükçe TTK'nın zararı rekor kırmaya devam eder. 1993 yılı zararı, 223 milyon doları finans gideri olmak üzere 670 milyon doları bulur.

TTK göz göre göre batırılmaktadır. Aynı Bakanlığa, yani Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığına bağlı olan ÇATES'e ucuz fiyatla kömür satılarak TTK'dan kaynak transferi yapılır. TTK ise açığını özel bankalardan yüksek faizlerle kullandığı kredilerle kapatmaktadır.

Sabotaj bununla da kalmaz. Demir-Çelik Fabrikalarının ve ÇATES'in artan ihtiyacını karşılamak üzere, yatırım yaparak üretimi ve kaliteyi artırmak yerine, TTK'daki işçi sayısı azaltılır. 1989'da 35.492

olan işçi sayısı 1993'de 28.429'a indirilir. İşçi sayısını düşürerek zararı azaltacaklarını ve TTK'nın durumunu düzeltereklerini savunurlar. Kalitesiz kömür satışının artmasıyla, yükselmiş görülen satılabilir ürün rakamlarını verimlilik artışı diye gösterip, işçi çıkartılmasını meşrulaştırmaya çalışan dönemin siyasi kadroları, TTK'nın ve Türkiye'nin ekonomik krize sürüklenmesini hızlandırmışlardır.

5 NISAN KARARLARI

Türkiye genelinde tüm KİT'lerde uygulanan batırma politikaları belirli bir noktaya gelmiş, kamuoyunda KİT'lerin gözden düşürüldüğüne inanılarak, yeni Başbakan'ın rüzgarıyla, son aşama olan satma, kapatma süreci başlatılmıştır.

Zonguldak açık hedeftir. 5 Nisan 1994 Kararlarında; Amasra Müessesesi ve Armutçuk Müessesesi'nin özelleştirilmesi, özelleştirilemezse kapatılması; Karabük Demir-Çelik Fabrikası'nın özelleştirilmesi, özelleştirilemezse kapatılması; Ereğli Demir-Çelik Fabrikası'nın özelleştirilmesi; TTK'nın bütün üretim bölgelerine malzeme üreten Maden Ma-

kineleri Fabrikası'nın da özelleştirilmesi veya kapatılması istenir.

Bu arada Kozlu Müessesesi için de kapatmanın düşünüldüğü, ancak grizu faciası sonrası içerde şehitler bulunduğundan, tepki almamak için vazgeçildiği öğrenilir.

Zonguldak'ta, bu kararlar açıklanmadan önce TTK'da, zararı azaltma savunmasıyla, verimsiz olduğu iddia edilen bazı ocaklar kapatılmıştı. Ocak kapatma uygulamaları Dilaver ve Çaydamar İşletmelerinin kapatılması aşamasına geldiğinde, bu uygulamanın art niyetli olduğu ve buralarda kömür bulunduğu tartışmaları başlamıştı. Nitekim kısa bir süre sonra Dilaver İşletmesi'nin özel sektöre kiralanması sonrasında 5 Nisan Kararları'nın açıklanması, tüm yöre insanın kaygılanmasına neden olur.

SENDİKAL MÜCADELE

1980 askeri darbesine sözleşme sürecinde yalanan ve sözleşme görüşmeleri askıya alınan Zonguldak maden işçileri, diğer kamu işçilerinden daha düşük bir ücretle çalıştırılır. 1983 sonrası, gö-

r n rde yapılan bazı düzenlemeler ve toplu i  sözleşmelerinde, ücretler yine baskı altında tutulur ve reel anlamda bir gelişme olmaz. Türkiye’de 1980-88 arasında işçilerin reel ücretleri % 55 dolayında gerilemiştir. 1979 yılında milli gelirden yüzde 33 pay alan, maaş ve ücretlilerin payı 1988 yılında yüzde 15’e gerilemiştir. Aynı dönemde tarım sektörünün payı yüzde 24’ten 16’ya gerilerken sermayenin payı yüzde 43’ten yüzde 69’a yükselmiştir. Bu şartlarda 1988 toplu i  sözleşmesini yapan Genel Maden işçileri Sendikası (GMİS) grev kararı alır, ancak son anda sözleşme imzalanır. Sonuç yine tatmin edici değildir.

1990 yılında ba layan 14. dönem TİS görüşmeleri de  etin geçer. 1989 yılında, ülke genelinde yükselen sendikal mücadele ve demokrasi mücadelesi, Zonguldak bölgesinde de yansımalarını bulmuştur. Dönemin siyasi sorumlularının uzlaşmaz ve tehdit dolu, tutum ve davranışları, GMİS yeni Genel Başkanı  emsi Denizler ve yeni Yönetim Kurulu tarafından, önce Zonguldak sonra ülke kamuoyuna anlatılır. Siyasi iktidarın amaçları, uygulanan

ekonomik politikalar ve TTK'daki gelişmeler teşhir edilir. Taşkömürünün ve Zonguldak'ın ülkemiz için önemi her ortamda dile getirilir.

Tarihinden aldığı güçle, maden işçisi ve yöre halkı tek yürek tek ses olur. Türkiye demokrasi güçleri mücadeleye sahip çıkar ve ocakları kapatmaktan söz edenler başarılı olamaz. Az da olsa ücretlerde iyileşme sağlanmıştır. Daha önemlisi, taşkömürüne, maden ocaklarına herkes sahip çıkmıştır. Zonguldak gerçeğini tüm dünya öğrenmiştir.

1980 sonrası, IMF ve Dünya Bankası'nın dayattığı ekonomik politikaları rahatça uygulayabilen siyasi kadrolar, ekonomik programda önerildiği gibi, taşkömürü üzerinde rahatça oyun oynayamayacaklarını, dolayısıyla Demir-Çelik sektörünü kolayca kontrol altına alamayacaklarını görürler.

1990 sonrası daha sinsice planlar uygulamaya konulur. Yukarıda da ifade edildiği gibi göz göre göre batağa sürüklenen Türkiye Taşkömürü Kurumu içerden ve dışardan saldırılarla sürekli yıpratılır.

Siyasi kadrolarda değişme olmasına rağmen, IMF'nin ve Dünya Bankası'nın önerileri doğrultusunda politikalar izlenir. Yıpranmamış yeni iktidar tarafından TTK ve Zonguldak'a topyekün bir saldırı başlatılır. TTK, Kardemir ve Erdemir için son operasyonun tarihi, '5 Nisan 1994 Kararları' dır.

İL TEMSİLCİLER KURULU

Hükümetin henüz 5 Nisan Kararları açıklanmadan önce yaptığı çalışmalar Zonguldak' ta duyulmuştur. Genel Maden İşçileri Sendikası öncülüğünde bir araya gelen tüm işçi ve kamu çalışanı sendikaları, meslek odaları düzenledikleri toplantıda hükümeti uyarırlar yapılan açıklamada; "Son günlerde TTK'ya ilişkin spekülasyonlar yeniden yoğunlaşmıştır. Başbakan, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı ve iktidarın yıllardan beri sözcülüğünü yapan bazı köşe yazarları, Kurumu kapatma, küçültme kampanyalarına yeniden başlamışlardır.....4 Bakanla getirilen bir Genel Müdür, dört delegenin isteğiyle dört ayda görevden alınır, emekliliğine dört ay kalan bir kişi, sırf yandaş duygularıyla yöneticiliğe atarsa Kurum elbette zarara girer....Zonguldak üze-

rinde oynanan oyunları bozmak için sonuna dek tüm gücümüzle mücadele edeceğiz" görüşüne yer verilir.

Demokratik kitle örgütlerine siyasi partiler, belediye başkanları, muhtarlar da destek verir.

Tepkileri daha organize olarak ortaya koyabilmek için Zonguldak Demokrasi Platformu oluşturulur. Demokrasi Platformu 9 Nisan 1994 günü, **"Ocakların Kapatılması ve Özelleştirmeye Hayır"** Mitinginin yapılması kararını alır. Toplantı sonrası yapılan açıklamada şöyle denir: "İlk yapılması gereken şey siyasilerin Kurum üzerinden ellerini çekmesi ve Kurumun özerk bir yönetime kavuşturulmasıdır. Kurum yönetiminde alınacak önemli kararlar da; çalışanlar adına sendika, meslek odası ve üniversite mutlaka söz sahibi olmalıdır. Bugünkü durumda; bütün uyarılara rağmen yanlışları sürdürenlerin, alacakları tek yanlış kararlarla, çalışanları ve Zonguldak halkını suçlu göstermesini kabul etmeyeceğiz. Dün 45 bin işçi çalışırken, küçülerek Kurumu iyileştireceklerini söyleyenlerin, bugün 23 bin işçi çalışırken aynı şeyleri söylemesi inandırıcı değil-

dir. Asıl amacın küçölerek kapatmak olduğunu ortaya çıkmıştır...Zonguldak'ın suçlu ilan edilmesine, Türkiye'ye yanlış tanıtılmasına izin vermeyeceğiz."

Mitinge TÜRK-İŞ, HAK-İŞ, DİSK, kamu çalışanları sendikaları ve siyasi partiler de destek verir.

Karabük ve Bartın'da da mitingler yapılır.

Hükümetin ısrarlı davranışları üzerine Zonguldak ve Bartın illerinde; belediyelerden-muhtarlara, sendikalardan-meslek odalarına seçimle görev almış olan herkesin çağrıldığı bir toplantı yapılır. Daha geniş kapsamlı ve organize karşı çıkış için, Zonguldak ve Bartın Temsilciler Kurulu oluşturulur. Bu kez; iller, ilçeler dahil, tüm siyasi kadrolar da yeni oluşumun içindedir.

Bütün yöre milletvekillerinin katılımıyla Ankara'da bir toplantı düzenlenerek gelişmeler anlatılır. Zonguldak halkının katılmadığı, tek yanlı alınan kararların uygulanamayacağı belirtilir.

Temsilciler Kurulunun oluşturduğu bir heyetle Ankara'daki siyasi parti genel merkezleri, Başbakan Yardımcısı ve Başbakan ziyaret edilerek du-

rum anlatılır. Cumhurbaşkanı ziyaret edilerek gelişmeler hakkında bilgi verilir. İstanbul'a gidilerek yazılı ve görsel basın ziyaret edilir, raporlar sunulur. 8 Kasım 1994 Karabük, 23 Kasım 1994 Zonguldak mitingleri büyük bir katılımıla yapılır. Tüm halkın katılımıyla yörede hayat durur.

25 Kasım 1994 de, Hükümetin TTK konusunda herhangi bir tasarruf düşüncesi olmadığı, çalışmanın devam ettiği, Sendika'nın da görüşü alınarak karar verileceği açıklanır.

5 Nisan Kararlarının uygulanamadığı tek bölge Zonguldak olmuştur. Kardemir'de daha sonra farklı gelişmeler olmuş, Erdemir'i özelleştirme programı uzamış ve ocaklar kapatılamamıştır.

TTK İNCELEME KURULU RAPORU

Başbakan Yardımcısı Murat Karayalçın'ın talimatı ve Başbakan Tansu Çiller'in onayıyla kurulan, Devlet Bakanı Önay Alpago Başkanlığındaki "TTK İnceleme Kurulu" yaptığı çalışma sonrasında hazırlanan raporu kamuoyuna da açıklar.

Taşkömürünün gerek enerji ve gerekse demir-çelik sektörü açısından stratejik bir hammadde olduğunu, TTK'nın kapatılamayacağını kabul eden İnceleme Kurulu'nda; Başbakanlık, Hazine Müsteşarlığı, DPT Müsteşarlığı, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, TTK, MTA, Üniversite, Meslek Odaları ve Genel Maden İşçileri Sendikası temsilcileri vardır.

Raporda şu tespitlere yer verilmiştir:

"Taşkömürü, gerek enerji ve gerekse demir-çelik sektörü açısından stratejik önemi taşıyan bir hammaddedir. Ucuz ithal kömür ve ucuz ithal hurda demir gibi, bugün çok cazip görünen pazar koşullarına dayanarak kendi hammaddelerini değerlendirmekten uzaklaşan bir politikanın ülkemiz ekonomisine, hem bugün hem de gelecekte ciddi zararlar vereceği muhakkak görülmektedir.....

"1970'li yıllarda 4,6 milyon ton seviyesinde olan satılabilir kömür üretimi, gerekli ve yeterli idame yatırımlarının yapılmaması sonucu

1990'lı yıllarda 2,8 milyon ton/yıla düşmüştür.....Bazı işletmelerin Kurum dışına alınmasına ve giderek küçülen üretim hedeflerine bağlı olarak sürekli işçi azaltımı ile daha iyiye gitmenin mümkün olamayacağı da açıkça görülmektedir. Yatırım yapılmaksızın ve gerçekçi iyileştirme projelerine dayanmaksızın süren bu tür gelişmeler, maden işletmeleri için 'kapanma' anlamına gelmektedir. Bu da ülke yararına bir sonuç olarak görünmemektedir.....

"TEK Çatalağzı Termik Elektrik Santrali, TTK'dan dünya fiyatlarının altında kömür almakta ve kar etmektedir. Çimento vb. sektörler için de benzer bir tespit yapılmıştır. TTK bu sektörlerle satış fiyatlarını gerçekçi biçimde, dünya piyasalarına ve rekabetçi ortama göre belirlemeye gayret etmelidir....

"İthal kömür ve briket fiyatları çok yüksek seyretmesine rağmen TTK, bürokratik yönden bağımsız olamadığı için, bu pazarlara girmekte çekingen davranmaktadır. Briketlenerek satılması halinde TTK kömürleri, gerek çevre kir-

liliği yönünden ve gerekse kalorifik değer üstünlüğü ile bu pazarda yer alabilir ve Kurumun satış gelirleri önemli oranda artabilir."

TTK'NIN KENDİLİĞİNDEN KAPANMASI POLİTİKALARI

Hükümet bu raporda söylenen hiçbir öneriyi ciddiye almaz ve bilinen uygulamalarına devam eder. Zorunlu emeklilik uygulamasıyla, çalışan işçi sayısı 1994 yılında 23.967'ye geriler. 4.500 işçi emekli edilir. Uyarılara rağmen satış politikasındaki çarpıklık da sürdürülür. Üretimin %26 'sı 57 dolara demirçelik sektörüne verilirken bu kez % 54.4'ü 21 dolar-dan termik santrale verilir. Ortalama satış fiyatı son yılların en düşük seviyesi olan 38 dolara geriler. Azalan işçilikle, zarar 670 milyon dolardan 515 milyon dolara iner, finans gideri rekor seviyeye 315 milyon dolara ulaşır.

Zonguldak özelinde, 1990 yılında uygulanamayan IMF ve Dünya Bankası politikaları; taktik değiştirilerek, yani Kurum'u gözden düşürecek her uygulama hayata geçirilerek, 1994 yılı 5 Nisan Kararla-

rıyla yeniden gündeme getirilir. Bu kez de büyük bir tepki görürler ve yine amaçlarına ulaşamazlar.

Bu noktadan itibaren, Kurum'un kendiliğinden kapanmasına gidecek bir süreci başlatırlar. Kurum yararına hiçbir amaç güdülmeksizin yapılan emekliliklerle istihdam dengesi bozulur. Önemli oranlarda, yeraltı üretim işçisi açığı meydana gelir. Bu kez, dünya madenciliğinde geçerli olan yeraltı-yerüstü işçilik oranlarını gündeme getirerek, işçi sayısını daha da düşürmek, yerüstü işyerlerini tasfiye etmek için kamuoyu desteği aranır.

4-5 milyon ton satılabilir kömür üretmek ve ürettiğinin büyük bölümü demir-çelik fabrikalarına verilen kaliteli ürün olmak üzere tesis edilmiş olan bu büyük Kurum, kapasitesinin yarısının altında bir oranla çalıştırılarak, göz göre göre zarara sokulmuştur. Madenci gözüyle ve onların dikkate aldığı açıdan bakıldığında 1974 yılında 8 milyon 545 bin ton tükönan kömür üretimiyle rekor kırabilen bu Kurum, 1996 yılında 3 milyon 320 bin ton tükönan üretir duruma düşürölmüştür.

İnceleme Kurulunun Raporunda, elektrik üretiminde kullanılan ocuğankömürlerinin bazı ülkelerdeki fiyatları 1991 yılı için, ton/dolar olarak şöyledir.

Türkiye	11.45
Avustralya	27.26
Portekiz	47.06
İngiltere	76.57
A.T	33.37
OECD Avrupa	80.20
OECD	44.63

Türkiye’de, Türkiye Taşkömürleri Kurumu (TTK) ile Türkiye Elektrik Kurumu (TEK) aynı Bakanlığa, yani Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı’na bağlıdır ve bu fiyat uygulamasıyla TEK kar ederken, TTK zarar ettiği için kapatılmak istenmektedir.

Bu tablo, 5 Nisan Kararları sürecinde dönemin Bakanına sunulmuş ve satış fiyatının değiştirilmesi istenmiştir. ÇATES’e verilen kömürün fiyatı 1995 yılında 25 dolar, 1996 yılında 29 dolardır.

İşçi sayısı 1996 yılında 20.425'e, 1998 yılında 17.496'ya gerilerken ÇATES'e verilen ürünün oranı, toplam satışın % 58.5'i ve % 73'ü olur. Öncelikle demir-çelik sektörü için kömür üretilen ve iki tane demir-çelik fabrikasının bu nedenle bölgeye kurulduğu gözardı edilerek bütün üretim ÇATES'e yönlendirilir. Yani taşkömürünü stratejik ürün yapan koklaşabilme özelliği yok sayılmaktadır.

Bu satış politikasıyla gelineen önemli noktalardan birisi de, demir-çelik sektörüne verilecek kömürü zenginleştiren lavuarların devre dışı bırakılmak istenmesidir. Özellikle Zonguldak Şehir Merkezi'nde ve Liman kıyısında bulunan Zonguldak Lavuarı'nın yerine göz koyan rantıye çevrelerin desteğiyle, lavuarlama tekniği tamamen ortadan kaldırılarak önemli bir adım atılmak istenmektedir. Bu sistem de ortadan kaldırılırsa demir-çelik sektörünün tamamen dışarıya bağımlı hale gelmesi sağlanacak ve Zonguldak taşkömürünü ayrıcalıklı yapan özelliği ortadan kalkacaktır.

Sonrasında, sadece ÇATES'e; 3300 kalorili ve % 46 küllü ve linyit kömürü eşdeğerinde üretim ya-

pan TTK, üretim maliyeti açısından linyit işletmeleri ile karşılaştırılabilir noktaya gelecek ve kapatılması her zaman gündeme getirilebilecektir.

DEMİR-ÇELİK SEKTÖRÜ ve TTK

TTK'nın 1998 yılı içinde demir-çelik sektörüne yaptığı satışlar ve değişen satış politikasının, Kuruma ve ülkemiz ekonomisine yansımaları şöyledir.

Zonguldak'ta koklaşabilir taşkömürü üretildiği için bu bölgeye kurulan Kardemir ve Erdemir'in 1998 yılında TTK'dan aldıkları kömürün toplamı 200 bin ton civarındadır. Yani TTK'nın o yıl yaptığı üretimin yaklaşık %10'unu almışlardır.

1998 yılında; Kardemir A.Ş., 843 bin 478 ton, Erdemir ise 1 milyon 400 bin ton kömür ithal etmiştir. İki fabrikanın toplam ithalatı 2 milyon 243 bin tondur. TTK'nın toplam üretimi ise 2 milyon 305 bin tondur. Bu iki fabrika da dahil, Türkiye'nin sadece demir-çelik sektörünün kömür ihtiyacı 5 milyon ton civarında, toplam taşkömürü ihtiyacı ise yaklaşık 10 milyon tondur.

Kardemir'den yapılan açıklamada 1998 yılı ithalatının; tonu yaklaşık 67 dolara, 430 bin 303 tonunun ABD'den, ve tonunun yaklaşık fiyatı 63 dolara, 423 bin 175 tonunun ise Avustralya'dan, yapıldığı belirtilmiştir. Her iki fabrikanın aynı yıl içinde yaptıkları ithalat için ödedikleri miktar yaklaşık 145 milyon dolar, TTK'ya ödedikleri ise 12 milyon dolar civarındadır.

İhtiyaçlarının tamamını TTK'dan karşılayan her iki fabrikanın geldiği son nokta burasıdır. Demir-çelik sektörünün kömür ihtiyacı sürekli artarken, TTK'nın üretimi ise gerilemiştir. TTK'nın satış politikasını ÇATES'e yönlendirmesi ve demir-çelik sektörüne dönük üretim yapmaması, Kurumun zararını artırırken Türkiye'nin de döviz kaybını artırmıştır. Uluslararası kömür tekellerinin ve ithalatçıların da karları artmaya devam etmiştir.

Önceki yıllarda, pahalı olduğu için TTK'dan kömür almayan demir-çelik fabrikaları, fiyatlar düşük kaldığı dönemlerde de Zonguldak kömürünün istedikleri nitelikte olmadığını savunmaya başlamışlardır. İthal edilen kömürün kalitesini denetleyecek

ciddi bir sistem bulunmadığı gibi bu fabrikaların yerli kömür tüketmesini sağlayacak hiçbir yönlendirme de yapılmamıştır. Bu alan her zaman suistimal edilmeye açık bırakılmıştır.

TTK açısından bakıldığında da ürün kalitesini artıracak bir çalışma içine girilmemiş ve gönüllü olarak üretim kapasitesi ve kalite düşürülerek ucuz fiyatla, ÇATES'e satış tercih edilmiştir.

Yıllık olarak, demir-çelik sektörü için yaklaşık 4-5 milyon ton koklaşabilir taşkömürü ve diğer sektörler için de yine aynı oranlarda taşkömürü ithal edilerek, 500 milyon dolar civarında bir döviz kaybı söz konusudur. Dünyanın değişen fiyatlarına göre bu rakamın daha da yükselmesi büyük bir olasılıktır. Çünkü dünya doğal gaz ve petrol rezervlerinin, kömüre nazaran daha sınırlı olduğu ve geleceğin kömürden yana olduğu bilinmektedir.

Ülkemiz açısından dövizin gerçek maliyetini de göz önünde bulundurursak, Zonguldak'ta bulunan 1.1 milyar tonluk kömür rezervinin nasıl büyük bir anlam ifade ettiği daha iyi anlaşılabacaktır.

1999 YILINDA GELİNER NOKTA

Özellikle 1990 sonrasında izlenen politikalarla kurumun nasıl bir ekonomik çıkmaza sokulduğunu ve 5 Nisan Kararları sürecinde istihdam düzeninin nasıl bozulduğunu gördük. 1999 yılı istatistik rakamları ile Kurumun kendiliğinden kapanması için oynanan her türlü oyunun ulaştığı noktaya bakalım.

	1989	1999
İşçi Sayısı	35.492	16.364
Zarar	162 milyon \$	391.5 milyon \$
Finans Gid.	73 milyon \$	136 milyon \$
Ort. Satış Fiyatı	59 \$	38 \$
Tüvönan Ürt.	6.314 bin ton	2.601 bin ton
Üretim (Satış)	3.039 bin ton	1.961 bin ton
Demir-Çelik (Satış)	% 54	% 10
ÇATES (Satış)	% 13	% 73

Bu tablo, küçölerek kapanmaya giden rotayı açıkça ortaya koymaktadır. İşçi sayısı azaltılmış, üretim düşürölmüş ama zarar artmıştır. Zararın artması ve Kurumun her zaman tartışmaya açık olması için gereken uygulamalar yapılmıştır.

TTK'YA SAHİP ÇIKMAK

- 1- Anlayış değışmeli; öncelikle devletin bir kömür politikası olmalıdır. Liberalizm maskesiyle kimse istediğı gibi davranmamalı, genel hatlarıyla işleyen bir sistem kurulmalıdır. Ulusal kaynaklarımız en verimli şekilde değendirilmeli, mevcut düzeni verimli hale getirebilmenin yolları aranmalıdır. Dışarıda daha ucuz diyerek mevcut durumu daha da bozacak davranışlardan uzak durulmalıdır. Elbette ki işin ekonomik yanı olmalı ve ne pahasına olursa olsun yerli üretim mantığı yerine, ne kadar üretmeli de tartışılmalıdır.
- 2- Yeraltı maden işletmeciliğinin; "bugün dışarıda kömür ucuz, buraları kapatalım; sonra gerekirse yeniden açarız" mantığıyla yapılamayacağı bilinmeli ve ocakların mutlaka açık tutulması gerektiğı kabul edilmelidir.
- 3- Ülkemizde sadece Zonguldak bölgesinde bulunan ve koklaşabilme özelliğıyle demir-çelik sektörünün, yüksek kalorisi ile diğer sektörlerin vazgeçemeyeceğı bir ürün olan taşkömü-

rünün; ülkemizin geleceği açısından stratejik bir değeri olduğu kabul edilmelidir.

- 4- Jeolojik yapısı çok farklı olan, az sayıda ülke dışında, yeraltı maden işletmeciliğinin yüksek maliyetli bir iş olduğu ve devlet desteğiyle yapıldığı, buna rağmen ocakların açık tutulduğu bilinmelidir.
- 5- TTK'nın verimli bir duruma getirilmesi için, ciddi bir işletmecilik mantığıyla işletilmesi ve mutlaka siyasi müdahalelerin dışına çıkartılması şarttır. TTK en kısa sürede özerk bir yapıya kavuşturulmalıdır.
- 6- Üretim politikası, taşkömürünün özelliği göz önünde bulundurularak, demir-çelik sektörü hedef alınarak belirlenmelidir. Yıllık 4-5 milyon ton koklaşabilir taşkömürü ihtiyacı olan demir-çelik sektörünün ihtiyacını, mümkün olduğunca Zonguldak'tan karşılamamanın hesabı yapılmalıdır.
- 7- Öncelikle bölgede bulunan Kardemir ve Erdemir fabrikalarının ihtiyacının Zonguldak'tan

karşılanması hedeflenmeli, bölgede bulunan ÇATES'in ihtiyacını karşılayacak düşük kaliteli kömür ile birlikte yeni bir üretim programı çıkartılmalıdır. Mevcut kapasitesi bölgenin ihtiyacını karşılayabilecek durumda olan TTK'ya zorunlu yatırımlar yapılmalı ve buna göre yeni işçi alınmalıdır. Mutlaka verimlilik artırılmalıdır.

- 8- Satış politikasının dışında, bugünkü olumsuz tabloyu yaratan etkenlerden olan, geçmiş dönemin yüksek faizli kredilerinden gelen finansman borçları kaldırılmalı ve TTK'nın kendi gerçeği ortaya çıkartılmalıdır.

391.5 milyon dolar olan 1999 yılı zararının % 28.3'ü yani 136 milyon doları finansman gideridir. Finansman dökümünde şu kalemler dikkati çekiyor.

Sosyal Yardım Zammı	:	3.935	trilyon	lira
Sosyal Yardım Gecikme Zammı	:	7.742	"	"
Tasarruf Teşvik F. Gecik. Zammı	:	4.784	"	"
Diğer giderler	:	8.782	"	"
Toplam	:	42.923	trilyon	lira (115 milyon \$)

Bunun üzerine, o yıl emekli olan ve re'sen emekli edilen işçilere ödenen 16 milyon dolarlık kıdem tazminatını da koyarsak 131 milyon dolarlık bir ek gider vardır.

- 9- Kömür satış ve pazarlama politikası oluşturulmalı, dünya fiyatları ve iç piyasadaki fiyatlar izlenmeli, fiyat belirlemede etkin olunmalıdır.23 Şubat 2000 tarih 23973 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanan Yönetmelikle, Maden Kanun Uygulanmasına dair Yönetmeliğin değişik 51. maddesine 3 fıkra eklenerek, ithal edilen tüm maden ürünlerine % 10 fon uygulanırken, ülkemizde sadece TTK tarafından üretilen metalurjik özellikte koklaşabilir taşkömürüne uygulanan fon sıfırdır. Tüm maden ürünlerinde olduğu gibi taşkömürü ithaline de fon uygulanmalıdır. Diğer ülkelerin ihracat desteği yarattığı durumlarda tek üretici olan TTK' nin zarar görmesi engellenmelidir.
- 10- Yeraltı-yerüstü hizmetleri, bir zincirin halkaları olarak değerlendirilmeli ve en uyumlu

çalışmayı sağlayacak koordinasyon kurularak, kalifiye elemanlardan ve mevcut kapasiteden faydalanılmalıdır. Mal ve hizmet alımını dışarıdan yapmak yerine dışarıya iş üretmenin olanakları yaratılmalı ve ekonomik katkı sağlanmalıdır. Aksi uygulamanın zararı artırıcı olduğunu zaman göstermiştir.

- 11- Armutçuk ve Amasra Bölgelerine düşünülen termik santraller kurulmalı, buralarda üretimi artırmaya müsait olan mevcut kapasiteden faydalanılmalıdır.

UMUT IŞIĞI

1999 yılı sonunda TTK'da, ülke genelinde izlenen KİT politikalarının dışında bir gelişme oldu. Tüm KİT'lerde olduğu gibi TTK'da da zorunlu emekliliklerle işçi sayısı sürekli düşürülürken bu kez sadece TTK'ya, yeraltı üretim işçiliğinde çalıştırılmak üzere 4012 yeni işçi alınması kararı alındı. İşyerinin düzenine, iş ilişkilerine ve mesleğine bakılmaksızın, sadece işçi sayısını azaltmak, Kurumun

TÜRK-İŞ

Bilgi Merkezi

Kurumun zararının azaltılmasından ve yeniden toparlanma sürecine girmesinden rahatsız olanlara fırsat verilmemeli ve bu doğrultuda yeni adımlar atılmalıdır. Türkiye'nin ve Zonguldak'ın TTK'ya ihtiyacı vardır.

TTK'daki son gelişmeler aslında ülke genelindeki KİT'lerin geldiği noktayı göstermektedir. Eğer sahip çıkılırsa olumlu gelişmelerin olacağı açıkça görülmüştür. KİT'lere karşı ön yargılı ve kasıtlı yaklaşımlardan vazgeçilmeli, kişisel çıkar hesapları yapanlar engellenerek, ülke ekonomisi ve Türkiye'nin geleceği düşünülmelidir.

TÜRK-İŞ Bilgi Merkezi

338.6046 ORA 2001